

HET NIEUWS VAN TOEN

FEBRUARI 2023

www.twa2.nl

EDITIE 5

De Donia-oorlog (1458 – 1464)

Afbeelding: Friese kampvechters

SAMENSTELLING ROLAND DE JONG 1458

De term Donia-oorlog doet vermoeden dat het hier om één conflict ging, met een duidelijk begin en einde, maar is niets minder waar. Voor deze oorlog geldt eigenlijk eenzelfde als voor de twisten in het algemeen. Het is een verzamelnaam voor conflicten die in bepaalde opzichten bij elkaar horen. Gedurende zes jaar werden verschillende vetes naast elkaar gevochten. Wat deze vetes aan elkaar bond was de familie Donia.

Tijdens de oorlog waren zes verschillende telgen van de familie Donia, allemaal neven van elkaar, verwickeld in vetes met andere hoofdelingen. De meesten van die andere hoofdelingen waren lid van de familie Harinxma. Om de situatie nóg gecompliceerder te maken waren de Harinxma's ook weer neven van de Donia's. De vetevoerende hoofdelingen waren dus allemaal familie van elkaar.

De Harinxma's behoorden tot de Schieringers terwijl de Donia's vanwege hun bondgenootschappen met Vetkoopse hoofdelingen tot de Vetkopers worden gerekend. De Donia's waren van huis uit Schieringers (het waren nakomelingen van Sierck Harinxma, een Schieringer), maar veranderden ten behoeve van de Donia-oorlog van partij.

De veten binnen de Donia-oorlog hadden elk hun eigen aanleiding, verschillende deelnemers en uiteindelijk elk hun eigen verzoening.

Een specifieke vete uit de Donia-oorlog speelde zich in 1458 af in en rondom Sloten. Sloten lag op de kruising tussen een weg en een belangrijke vaarroute, en was dus van strategisch belang. In Sloten hadden twee hoofdelingen een stins: Wyatta Harinxma en Agge Donia.

Agge Donia (**directe voorouder Ynse de Jong, 17 generaties**) benijdde de macht die Wyatta had, en wilde meer macht in Sloten en de omliggende gebieden. Hiervoor was het voor Agge noodzakelijk om de stins van Wyatta te bemachtigen. Wyatta wilde ook meer macht, en trachtte op zijn beurt Agge Donia's stins bemachtigen. Omdat pogingen tot aankoop meerdere malen hadden gefaald, ging Agge Donia uiteindelijk tot een gewelddadige actie over.

Met de steun van Jancke Douwema (een Vetkoper) viel hij op 11 juli 1458 de stins van Wyatta aan. De vader van Wyatta, Bocke Harinxma, hoorde van dit voorval en trommelde enkele Schieringse hoofdelingen op om zijn zoon te ontzetten. De Harinxma's wonnen de hierop volgende slag, en Agge Donia en Jancke Douwema moesten zich terugtrekken in de stins van Agge Donia. Daarvandaan sloegen zij op de vlucht, waarna Bocke Harinxma de stins innam, en deze aan zijn zoon Wyatta gaf. Uiteindelijk betaalde Bocke Harinxma een geldbedrag aan Agge Donia voor zijn stins, maar dit bedrag was veel lager dan de bedragen die Wyatta Harinxma eerder geboden had.

Door te betalen zorgde Bocke ervoor dat het geweld was afgelopen. Agge Donia en zijn nakomelingen konden hierna geen aanspraak meer maken op de stins in Sloten.

De vete tussen Wyatta Harinxma en Agge Donia was een van veten in de Donia-oorlog. Naast de betrokkenheid van de familie Donia hadden alle veten gemeen dat het ging om (lokale) machtspolitiek. Tevens waren bijna alle veten in 1464 afgelopen toen men tot verzoening was gekomen. Om de Donia-oorlog nóg ingewikkelder te maken, behoorden de Donia's na de oorlog weer tot de partij van de Schieringers.

Slag bij Aalsum

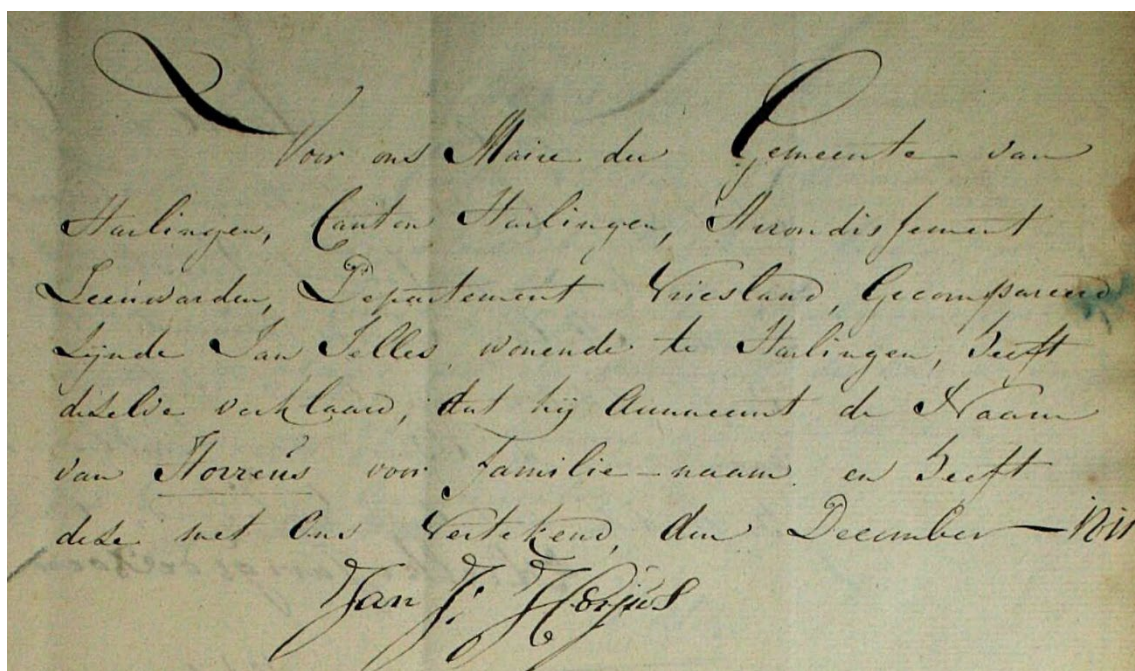
De Slag bij Aalsum of Slag bij Molenzijl was een veldslag in de Donia-oorlog en vond plaats op vrijdag 11 oktober 1463.

Het gevecht heeft zich afgespeeld bij Aalsum en Molenzijl aan de Leppedijk bij de rivier de Boorne, bij een waterkering en ten zuiden ervan was het klooster Aalsum.

In oude kronieken is sprake van een slag bij het klooster waarin Jancko Douwema (**directe voorouder, 17 generaties, van Arend Horjus**) zich schuilhield voor zijn tegenstanders de Donias, en die door hem verslagen werden.

Jancko Douwema (Bijnaam "de Âlde".) die zich op 11 juli 1463 met zijn mannen in het klooster bij Aalsum voor hun tegenstanders hadden verscholen, werden deze dag aangevallen door een legermacht van de Donia's. Deze laatsten hadden zich met een groot aantal bevriende hoofdelingen vanuit Irnsum over de Leppedijk naar het klooster toe begeven.

Tegen de verhoudingen in deed Jancko Douwema plotseling een drieste uitval waarbij hij zijn vijand op het verkeerde been zette en op de vlucht dreef. Volgens de Friese geschiedschrijver Thabor viel het aantal slachtoffers mee, maar 7 knechten en een hoofdeling schoten het leven erbij in.

Speurtocht

Afkomst van de Horjussen

Afbeelding: Register van familienamen - Tresoar, Deel: 0054, Periode: 1811-1825, Harlingen, archief 29, inventaris-nummer 0054, 1811, Harlingen Jan Jelles Horreus

ROLAND DE JONG

Bij mijn speurtocht na de afkomst van de Horjussen, kwam ik in het register van familienamen Jan Jelles tegen die in 1811 (volgens de ambtenaar) de naam Horreus als familienaam koos.

Horreus

Het document wordt door hemzelf echter ondertekend met Horjus. Hetgeen duidelijk te zien is in onderstaande uitvergroting.

Horjus

Als dit dezelfde Jan Jelles (Smidsbaas; 1783-1826) is als op pag. 60 van de Horjus genealogie, dan ging hij en zijn nageslacht door het leven als een Horjus, ondanks de ambtenaar.

22 april 1642

Doop van Bernhaerdus, zoon van Bernhaerdus Horius en Anna de Colonia, te Rotterdam.

Dinsdag den 22 april 1642
 Bernhaerdus horius
 anna de colonia
 Bernhaerdus
 nicolaus van boijovis
 ijsack de colonia
 biscoepus de colonia

Dit is tot dusver het oudste document, wat ik kon vinden met een vorm van de naam Horjus.

Heel aannemelijk is dat deze persoon ook Hovius heette. In een ander document (uit 1643) kom ik hem tegen als bruidegom, met daarbij vermeld: Eerdere partner, Anna de Colonia.

Bronvermelding doop: Doopregisters, Trouwregisters, Begraafregisters Rotterdam (DTB), Rotterdam, archief 1-02, inventaris-nummer 6, 22-04-1642, Doop gereformeerd.

Bronvermelding huwelijk: Doopregisters, Trouwregisters, Begraafregisters Rotterdam (DTB), Rotterdam, archief 1-02, inventaris-nummer 59, 16-08-1643, Trouw gereformeerd, folio 74v

Afbeelding: AD

“Bûter, brea en griene tsiis, wa’t dat net sizze kin, is gjin oprjochte Fries”

ROLAND DE JONG

Bovenstaande is een uitspraak Grutte Pier, die door de Friezen gezien werd als een ware vrijheidsheld. De Hollanders zagen dat heel anders. Die beschouwden de Fries als een ordinaire piraat.

Gerlof Piers Donia (**directe familie Ynse de Jong, 15 generaties**) is de vader van deze Pier Gerlofs Donia.

Pier Gerlofs Donia werd rond 1480 geboren in Kimsward, een dorpje in de buurt van Harlingen, als zoon van een boer. Volgens de legenden was hij maar liefst 2,15 meter lang en kon hij – maar de verhalen zijn vermoedelijk overdreven – met één hand een ploeg optillen. Aanvankelijk wilde de boerenzoon niets te maken hebben met de strijd die om het gebied gevoerd werd. Dat veranderde toen Saksische huurlingen zijn boerderij in brand staken.

Zijn vrouw en ook enkele van Pier’s familieleden kwamen hierbij om het leven. Samen met enkele kompanen richtte hij toen een bende op: de Arumer Zwarte Hoop.

Grutte Pier werd aanvoerder van de bende. Op de Zuiderzee ging hij met zijn manschappen de strijd aan tegen de Hollanders, die de Saksische troepen naar Friesland hadden gestuurd om het gebied te veroveren. Schepen werden veroverd en steden werden geplunderd. Volgens de overlevering liet de opstandelingenleider gevangenen bovenstaande rijmpje opzeggen om te achterhalen of hij met Friezen van doen had of niet. Wie de zin niet overtuigend genoeg uitsprak, werd onherroepelijk gedood.

Aanvankelijk werkte de Fries samen met de hertog van Gelre, die steun toegezegd had in de strijd tegen de Hollanders. Toen duidelijk werd dat de hertog het zelf alleen maar voor het zeggen wilde krijgen in Friesland, haakte Grutte Pier af.

Pier overleed, op ongeveer 40 jarige leeftijd op 28 oktober 1520 in Sneek, hij ligt daar begraven in de Martinekerk

Prent van Grutte Pier (ca. 1480-1520) in een zeventiende-eeuws boek

Kerckalender van overleden Friese edelen 1409-1634

ERNST HARINXMA VAN DONIA

Verzamelen als liefhebberij is van alle tijden. Kerken bezoeken en grafchriften noteren was de geliefde vrijetijdsbesteding van de Friese edelman Ernst Harinxma van Donia (ca. 1585 geboren.) Hij overleed, als grietman van Leeuwarderadeel te Jelsum op Hinnemastate, 14 oktober 1634. De notities zijn gelezen van grafstenen in kerken die hij bezocht in en na zijn studietijd, maar kunnen deels ook stammen uit familiepapieren. Behalve Friese edelen, waarbij de Harinxma's en Donia's de boventoon voeren, komen ook enige Nederlandse en Europese kopstukken in deze "kalender" voor. Opvallend is de belangstelling voor hervormers en voor personen die niet op een natuurlijke wijze om het leven zijn gekomen.

Enkele vermeldingen:

1467: Worde Popcke J[u]wsma, die zoone van Wopcke J[u]wsma, op Rinsmagheest seer onnosselijk van Worp Tzyarda knechten buyten weeten van hem umghebrocht ende **dootgheslagen**

Afbeelding: EEN KERCK-CALENDER ofte Dootboek, waerin ghementioneert wort van yttelijke Friesche Edelluyden ende Jufferen

1471: Op Assumptionis Mariaedach [= 15 augustus] worde Botto Donya ter Luyne bij Dockum ghevangen ende op een peert nae Dockum ghevoert. Ende want hij groete vreesse hadde om bij de rechters te koemen, viel hij altemets van het peert meenende alsoo te untoemen. Ende vermits dit dickmael gheschiede, heeftet den knechten die hem ghevangen hadden verdroeten ende hebben hem onderweegen **dootgheslaegen** tusschen der Luyne ende Dockum. • 16 Julii Worde Lyuwe Doeyties Abbama tot Rauwirt **dootgheslaegen** van Aedo Jongama

1474: Worde Hans heer J[u]wsma van Sibith Scheltinga **dootgheslaegen** • 22 Sept. Worde Eedo Hessels Jongama van Boesum, woenende nu op Rynsmageest, tusschen Dockum ende Rinsmageest **dootgheslaegen** van die Vetcoepers, als Botto Holdinga, Gabbe Jaarle, Joucke te Metselwyer met meer andere heerschippers

verblijd, het als een teeken beschouwende, dat zijn werk Gode aangenaam was. Ook bragt dit verschijnsel te weeg, dat vele vroomen lieden in ijver ontbrandden, om de behulpzame hand tot den verderen opbouw te bieden. Na veel aanhoudens werd BOCKEMA, vier jaren na de stichting, door den Prior van Widesheim met het gewaad der orde omhangen en ging in het klooster wonen, doch omdat hij als krijgsman voormaals veel bloed vergoten had, kon hij niet als Priester gewijd worden. Zes en twintig jaren droeg hij nog het kloosterkleed en stierf in 1436, den hoogen ouderdom van zes en tachtig jaren bereikt hebbende. Wanneer men de bedrijven en handelingen van onzen BOCKEMA met nauwkeurigheid nagaat, zal men, naar mijn oordeel althans bij hem eene geheele andere geaardheid en levensplan ontdekken, dan bij de meesten zijner land- en tijdgenooten, terwijl deze zich immers grootendeels bezig hielden met partij te kiezen in de binnenlandsche veten en onëenigheden en hunne krachten verspilden in nietige familietwisten en onderlinge wraakoefeningen, schijnt hij, zooals ik boven reeds aanmerkte, een uitgebreider doel gehad en roem gezocht te hebben op het grootere wereldtooneel, zoo als bewezen werd door zijnen krijgsgtogt naar Frankrijk met den veelvermogenden Koning van Engeland, door zijne diensten den Hertog VAN GELDER op deszelfs ver uitgestrekte ondernemingen betoond, en door zijne pogingen om den dapperen ALBRECHT VAN BEIJEREN het opperbewind over Friesland te bezorgen, misschien om het gewest zijner geboorte, door vereeniging met het magtigere Holland een grooter gewigt in de schaal der aangelegenheden van dit werelddeel te verschaffen, misschien ook wel om door de krachtige hand van den Hollandschen Graaf de partijschappen in zijn vaderland gedempt te zien. Eene andere reden voor deze laatste handelwijze kan ook nog daarin bestaan, dat hij, in zijn hart Vetkoopersgezind, niet openlijk te veld wilde trekken tegen zoo menig een zijner stamgenooten, (de HARINXMA' s waren ten allen tijde Schieringschgezind), die de andere partij waren toegedaan en liever verkoos hen door vreemden invloed ten onder te brengen. Hoe het zij, het valt niet te ontkennen, dat ook RIENCK BOCKEMA in zijnen tijd een man van groot gewigt was in dit gewest, en dat, hoewel men zijne gehechtheid aan den vreemden overheerscher mag veroordeelen, wij hem als man van vaste grondbeginselen, die het eenmaal opgevat besluit ten einde toe volhield, en als dapper oorlogsheld en godvruchtig mensch onzen lof niet kunnen ontzeggen.

Rienck Bockema

Deel 5 (slot)

H. BAERDT VAN SMINIA

Teleurgesteld in de hooge verwachtingen, welke hij gekoesterd had van de gunst, waarin hij bij de Hollandsche Graven stond, en voorzeker door zijn gehouden gedrag niet zeer in aanzien bij de vrijheidgezinde Sneeker-Schieringers, besloot hij, nog in de kracht zijns levens (hij zal toen zijn zes en vijftigste jaar bereikt hebben) zich van de wereld af te zonderen en het monnikenleven aan te nemen. Eenvoudig de wijk in een der menigvuldige godsdienstige gestichten in dit gewest te nemen, was hem echter niet genoeg, hij wilde grootere blijken van godsdienstijver toonen, en besloot tot het oprigten van een kloostergebouw op eigen kosten. Wel had hij hiertoe de hulp van anderen noodig, en riep die ook niet vruchteloos in, in eenen tijd, toen men overtuigd was geen Gode welbehagelijker werk te kunnen verrigten, dan het bouwen van kerken en kloosters, doch zelf, welbehagelijker werk te kunnen verrigten, dan het bouwen van kerken en kloosters, doch zelf, bragt hij daartoe ver het meeste toe, door het

afstaan van zijne stins en eenige andere huizen in Ijsbrechtumer Hemrik, ten zuidoosten van het dorp Tirns gelegen en Abort geheeten, reeds door zijnen vader in eigendom bezeten. In 1406 werd deze Proostdij van de orde der Reguliere Kanonniken opgerigt en opgedragen aan het kapittel Windesheim bij Deventer, bekend door het vroom en godvruchtig gedrag der daar aanwezige kloosterlingen. Deze opdracht werd gunstig aangenomen, evenwel niet, dan nadat men genoegzame zekerheid had bekomen, dat er eene som van vijftig oude Fransche schilden voorhanden was om het klooster te bouwen, en er zekere onroerende goederen werden aangewezen, waaruit men ten minste honderd dergelijke schilden, jaarlijksche rente tot onderhoud zoude kunnen trekken. Zoo als wij boven zagen, heette de plaats, waar het klooster zoude staan Abort, doch de Bisschop van Utrecht, FREDERIK VAN BLANKENHEIM, gaf het bij de inwijding, door eene verzetting der letters, den naam van Thabor, naar de dus genoemde berg in het Heilige land. Toen men met de oprigting van het eerste gebouw, tot deze Proostdij behoorende, bezig was, werd er in eenen nacht door drie mannen en zeven vrouwen, op de plaats waar later het klooster gesticht werd, een groot licht gezien, hetwelk ten hemel opsteeg, zoo als BOCKEMA met eigen hand heeft opgeteekend. Hij was hierover zeer

De Sherwood Rangers Yeomanry rukken op bij de Broeierd aan de Hengelosestraat in Enschede. De tank rijdt de Bosweg in, richting Hengelo.

Hengelo in WO II

SAMENSTELLING ROLAND DE JONG

Tot aan de Tweede Wereldoorlog had Hengelo een centrum zoals veel dorpen die zich na de komst van industrie en spoorwegverbindingen stormachtig tot industriesteden hadden ontwikkeld. In het centrum stonden huizen, winkels en zelfs boerderijachtige panden door elkaar langs smalle, bochtige straatjes. Van die oude stadskern is bijna niets meer over.

Tijdens de oorlog was Hengelo vanwege zijn ligging op een knooppunt van spoorlijnen en de aanwezigheid van zware industrie regelmatig doelwit van bombardementen.

Tijdens de oorlog was Hengelo vanwege zijn ligging op een knooppunt van spoorlijnen en de aanwezigheid van zware industrie regelmatig doelwit van bombardementen.

Op donderdagmorgen 29 april 1943 legden duizenden arbeiders, werkzaam bij de grote Hengelose bedrijven, massaal het werk neer. Het was een goed voorbereid protest tegen het Duitse besluit om alle Nederlandse dienstplichtigen alsnog als krijgsgevangenen naar Duitsland over te brengen. Aanvankelijk verspreidde deze staking, die later bekend zou worden als de 'April-Mei Staking' zich razendsnel over Twente.

Harde vergeldingsmaatregelen van Duitse zijde stonden een verspreiding van de staking over de rest van het land in de weg.

De zwaarste bombardementen op de stad vonden plaats op 6 en 7 oktober 1944. Doelwit van de geallieerde bommenwerpers was de voor de bezetter belangrijke spoorwegverbinding die dwars door de stad liep. Hierbij werd echter ook het centrum zwaar getroffen en er kwamen 112 inwoners van Hengelo om het leven. Eveneens een zwarte bladzijde uit de Hengelose oorlogsperiode is het lot van 167 joodse inwoners, die de oorlog niet overleefden. Op 3 april 1945 werd Hengelo door Britse troepen bevrijd.

April-meistaking

De aanleiding voor de spontane landelijke staking was de bekendmaking op 29 april 1943 dat Nederlandse oud-militairen die gevochten hadden in 1940 zich moesten melden om te gaan werken in Duitsland voor de Arbeitseinsatz. Door de vele Duitse doden tijdens de slag om Stalingrad waren extra mankrachten nodig om de Duitse oorlogsindustrie draaiende te houden. Nederlanders die weigerden te werken in Duitsland konden op 'den strengste maatregelen' rekenen.

De staking begon op donderdag 29 april 1943 bij Machinefabriek Gebr. Stork & Co in Hengelo in Overijssel en verspreidde zich razendsnel over heel Nederland. Stakingsleider Jan Berend Vlam was na acht maanden uit het Kamp Sint-Michielsgestel weten te komen. Zijn verzet stopte niet, direct uit het kamp organiseerde hij in zijn woning aan de Krabbenbosweg in Hengelo bijeenkomsten die uiteindelijk zullen leiden tot de stakingen.

In samenwerking met de telefoniste van Stork, Femy Effink, werd de staking groot. Zij belde met alle contacten die zij als telefoniste had met het verzoek om ook mee te doen. Gaandeweg verspreidde de staking zich over bedrijven in bijna alle provincies van het land. Meer dan 500.000 mensen legden uiteindelijk het werk neer. De stakingen in de fabrieken en mijnen was het duidelijkst meetbaar maar ook in de agrarische sector werd gestaakt. Melk werd weggegooid of direct aan de deur verkocht in plaats van geleverd aan de zuivelfabrieken. Daarom worden de April-Meistakingen ook wel de melkstaking genoemd in gebieden waar dit de manier van staken was.

Locoburgemeester Steggink weigerde die donderdagavond aan de inmiddels gearriveerde Beauftragte Weidlich lijsten met de minstens 20.947 Twentse stakers te overhandigen. In de nacht van donderdag

op vrijdag arriveren nog 200 man Ordnungspolizei. Desondanks staken er op vrijdag 30 april nog meer mensen, onder andere van Hazemeijers Signaalapparaten en de telefonistes van het hoofdkantoor van de PTT. Die vrijdag wordt de druk op de Twentse burgemeesters opgevoerd. Als de staking niet wordt opgeheven zal ernstig bloedvergieten niet voorkomen kunnen worden aldus Beauftragte Weidlich en Hauptmann Ney, commandant van 'Organisation Todt'. De staking eindigde op 3 mei 1943.